

Mika Waltari – Moje velká iluze

První část

I

Do tváří nám zavála vůně širokého tmavého schodiště. Byla to vůně města - chladná, omytá dlažba, prach, zatuchlý vzduch a ještě něco jiného, něco, co nelze vysvětlit, něco, čemu člověk rychle přivykne, aniž by si toho všiml. A když ještě navíc ten člověk přijde z vesnice, má to pro něho neobyčejnou sílu.

Do města jsem přijel začátkem srpna, neboť na venkově bylo příliš horko, a také se vyskytly určité okolnosti, jež mi připadaly jako dobrá záminka k cestě. Ve skutečnosti mi ale město scházelo - asphalt, prach a vůně benzínu, nervózní nálada kroužící za potemnělých večerů tichými ulicemi.

Procházel jsem se po nábřeží Länsiranta, pozoroval lodě a v okolí tržiště vdechoval pach rozkládajících se ryb. Ve chvíli, kdy se na konci dlouhé ulice rozsvítla červená světelná reklama, jsem potkal redaktora Kortehe. Pozdravil mě a špička jeho cigarety zazářila v šeru. Viděl jsem, jak mu nervózně škube v koutcích úst. V obličejí měl lhostejný výraz a jeho tvář byla bledá stejně jako zbytek těla. Byl unavený - buď z týdenního popíjení, nebo z práce, ale nedokázal jsem jeho stav vyhodnotit a vlastně mi to bylo jedno.

Byl jsem trochu roztržitý, posmutnělý, jakoby vytržený z reality, neměl jsem žádné cíle ani plány. Korte mě vzal s sebou. Paní Spindelovou jsem neznal, zaslechl jsem o ní jen nějaké neurčité fámy, ale to ještě nic neznamenal. To, jak tráví večery jedni, je stejně dobré jako to, jak si je užívají druzí. Do paměti se mi vtiskla červená světelná reklama zářící ze vzdáleného konce ulice. V bledé šedi působila podivně světle.

Ještě si vzpomínám, že jsem měl jemný ohrnovací límec a že mé vlasy byly na temeni moc dlouhé, neboť jsem si přes den zapomněl zajít k holiči.

Tak jsem se seznámil s Caritas. Byla to náhoda, že jsem někde na rohu ulic Kluuvinkatu a Aleksanterinkatu narazil na redaktora Kortehe - rušný večer, červená světelná reklama a špička cigarety zářící v šeru.

Vypínač nefungoval, a tak jsme nahoru vystoupali potmě. Hlavou mi probleskla nejasná vzpomínka na dětství, již vyvolala vůně kamenného schodiště. Jako malý chlapec jsem přijel do města s tetou z venkova, slunce jasně svítilo a kopyta koní klapala v pravidelném rytmu po dlažbě. Jistě se to odehrálo časně z rána, protože vzduch venku byl svěží a připadalo mi, že se všichni lidé smějí. Přijel jsem tehdy na otcův pohřeb, ale celou situaci jsem ještě vůbec nechápal. Jen si vzpomínám, že jsem měl na nohou černé ponožky, které byly hrubé a nepříjemné. Po schodišti se teď linula úplně stejná vůně jako tehdy, a hned od prvního okamžiku mi byla milá, neboť symbolizovala město a všechno neznámé.

Ze třetího patra k nám doléhala hudba z gramofonu a hlasy lidí. Odněkud zevnitř se ozval zvonek, rozbila se sklenice a nějaká žena zakřičela.

„Díky Bohu, že se tu objeví více tváří. Sami ze sebe jsme už opravdu unavení. Každý z nás si za sebou táhne vzpomínky na loňský sníh, a nakonec všichni zemřeme žalem.“

Paní Spindelová se snažila získat si mě úsměvem ženy středního věku, jenž v sobě má mnoho neurčitých slibů a nejasného pesimismu. Hodně jsem toho o ní slyšel. Povídalo se, že má jisté nadpřirozené schopnosti, a ona se podle svých možností snažila, aby tomu lidé věřili.

„Vstupte a usad'te se tak pohodlně, jak je to jen možné. Máme tady ještě trochu šampaňského. Představování je nudné a zbytečné. Pokud po tom toužíte, představte se sám, a jen tomu, komu chcete. Bude ale nejlepší, když si dnes večer dáte pozor na ženy. Srpnový tropický vzduch, však tomu jistě rozumíte.“

Korte mě vedl k šampaňskému. Zbývalo ho sotva půl láhve, ale několik prázdných lahví leželo dole u nohou stolu.

„Trochu si dáme, ne? Dopijme to, než si toho ostatní všimnou. Člověk se málokdy dostane k tak dobrému zboží.“

Korte někde našel širokou skleničku na šampaňské, zatímco já jsem se musel spokojit jen s obyčejnou. Gramofon hrál, uprostřed pokoje se pokoušel tančit nějaký pár, a odkopával přitom stranou koberec, ostatní klidně seděli a kouřili. V pokoji mi vůbec nebylo těsno, ačkoli zde byla desítka lidí.

„Tak se ukažte,“ nějaká žena pomalu vstala a stoupla si vedle mě. Poněkud zmateně jsem natáhl ruku. Korte vydal varovný bojový výkřik a má sklenička se šampaňským byla z ničeho nic prázdná. Na jejím okraji, přesně tam, kde se jí dotkly cizí rty, zůstal načervenalý otisk.

„Ale, ale Caritas, ty jsi chamtivá. Náš mladý přítel je ještě příliš nesmělý a neví, jak to tady chodí.“ Korte gestikuloval rukama a předstíral, že se zlobí.

„Oh, Cari nám chce ukázat, že se naučila malovat si rty jako Pařížanky, hm... hm...“

Vysoký hubený muž, jenž se opíral o parapet, se otočil k nám. Dokud postával obrácený k oknu, nerozpoznal jsem jeho obličej. Jeho hlas byl jemný a s předstíranou laxností prodlužoval slova.

„My boy, jsi zlý jako vždycky,“ pronesla žena, jíž se říkalo Caritas. „Už nejsem žádná malá holka a nikdy jsem nebyla. A je nepěkné upozorňovat na to, že si žena maluje rty. Toho si smíš povšimnout jen potají a pak můžeš obdivovat její odvalu, ale nemluví se o tom. - Teď jsem vám ale ušpinila skleničku.“

Usmála se, přistoupila ke mně a posměšně se podívala směrem k oknu. Snažil jsem se sám sebe přesvědčit, že se takové pocty dostalo jen mé skleničce, šampaňské ale bohužel došlo.

Celý večer jsem si Caritas blíže nepohlížel, nebo jsem na ni spíš zíral až moc, ale nepodařilo

se mi zapamatovat si detaily. Následujícího dne jsem začal přemýšlet, zda měla tmavé, nebo světlé vlasy, ale s určitostí jsem na tuto otázku nedokázal odpovědět. Zřejmě to bylo něco mezi tím. Na šatech měla fialovou květinu, jež byla současně i červená, a výstřih měla trochu, snad jen trošičku natržený, takže jsem mohl zahlédnout vyčnívající drobnou černou nitku.

Paní Spindelová přišla k nám. Teprve teď jsem si všiml, že nás pozoruje s úsměvem, v němž bylo něco ostrého a který zářil jako kůže hada. Přišla a jemně ovinula ruku kolem Caritasina boku. Aniž bych si to uvědomil, začal jsem přemýšlet nad tím, zda bylo něco pravdy na tom, co se o ní vyprávělo. Nepříjemný pocit se mi šířil tělem a tížil mě na srdci, úplně jako kdybych se ve tmě dotkl něčeho slizkého a chladného.

Muž u okna si stoupl do prostoru osvětleného lampou. Cítil jsem jeho bledý, sarkastický obličej a bodavý pohled. Byl to magistr Hellas. Býval k vidění na premiérách v divadle a někdy také u oběda v restauraci Kämp. Vydal nějakou knihu, nedokázal jsem si ovšem vzpomenout, zda se jednalo o básně či prózu. Věděl jsem jen, že pracuje v novinách a je považován za dobrého a nemilosrdného kritika.

Přišel k nám, ukázal na paní Spindelovou a prohlásil:

„Z Irmy si nic nedělejte. Snaží se vám zalíbit a působit jako chladná, jedovatá svůdnice. Koketuje ničivými polibky, ale můžeme si být jisti, že je v hloubi duše nevinná, a pokud byste se někde ocitli jen ve dvou, změní se přímo v nesmělou. A Caritas je zase děcko, jež ochutnalo z číše zkušeností a dál s tím zvědavě nakládá. Její jedinou chybou je, že to činí všem na očích, a právě proto nakonec prohraje.“

Caritas vzala polštář a hodila jím po magistru Hellasovi. Paní Spindelová se zase snažila zakrýt dotčení a s lehkostí prohlásila:

„Pokud je pan magistr přítomen, jsou mé pokusy již předem odsouzeny k nezdaru. Když on sám nemůže být středem společnosti, zabrání v tom alespoň všem ostatním. Je to nedospělý, nestoudný, bezbožný muž, jenž se domnívá, že je cynický. A okouzlující je jen proto, že dovede přimět ostatní, aby tomu uvěřili.“

Caritas se smála a zlehka se dotkla mé ruky, zatímco si paní Spindelová dívčím způsobem stoupala na špičky a pokoušela se políbit Hellase. Ten si otřel tvář a tiše zaklel. - Její dotek byl lehký a nevinný, a přitom jsem věděl, že to udělala zcela úmyslně a cíleně.

Korte shromažďoval polštáře do rohu místnosti, kam se přesunula i naše skupinka, nepočítaje v to paní Spindelovou, jež zmizela do jiného pokoje. Magistr Hellas si v klidu vybral největší polštář a usadil se. Caritas pravila:

„Tento muž je hulvát, který zapomněl na všechna pravidla slušného chování.“

„Promiňte, milá slečno,“ odpověděl Hellas. Pojem slušnost je zastaralý. Je zvláštní, s jakou vehemencí ženy bazírují na starých zvyklostech, když z nich mají nějaký prospěch.“

„To patří k psychologii ženy,“ řekl jsem. „Ženy jsou ty, kdož poslouchají kázání v kostele, jsou oporou militarismu, konzervativní polovinou společnosti a udržují její řád.“

„Přinejmenším já se považuji za moderní,“ vykřikla Caritas. „Namalovala jsem si rty, abych ukázala, že se to odvážím udělat bez ohledu na všechny předsudky. Jsem stejně volnomyšlenkářská jako kdejaký muž, tedy alespoň když se to týká mého vlastního pohodlí. Studovala jsem sociologii, využívám svého hlasovacího práva a obdivuji moderní básnictví. Goethe byl jen starý buržoazní osel a Kant podomní prodejce s nemocnými játry. Psychoanalyticky jsem zkoumala své sny a vštípila si, že jsem zdravá a krásná. Jsem...“

„Máte můj hluboký obdiv a respekt,“ řekl Hellas a jeho hlas zněl protivně ironicky. „Bud' pozdravena, úžasná revolucionářko, jež boříš společnost rtěnkou. Tvá modernost je krásně namalovaná koketerie, ale uvnitř jsi stejně staromódní jako čtyřicetiletá ženská, jež zhřešila... hm... a o Letnicích chodí zpívat svatodušní písně. Staromódnost si v tobě hledá jen nové formy. Nikdy jsem o sobě netvrdil, že jsem moderní, a vím, že ani nikdy nebudu, protože celé to slovo je hloupé a směšné. Můžeš klidně číst Carla Sandburga a nechat se jím fascinovat, ale někde v hloubi duše budeš stejně obdivovat Koskenniemiho a jeho Elegie, protože ty nás vedou k sentimentalitě, a to je hlavní rys ženské povahy. Můžeš si představovat, že ses zamilovala do řidiče nebo nějakého inženýra, pro něhož je život jen velkou logaritmickou tabulkou...“

„Kdo se naváží do Koskenniemiho,“ zeptal se někdo z druhé strany pokoje. Z lampy s velkým stínítkem proudilo citronově žluté světlo kroužící kolem Caritasiných ramen jako hedvábný šátek. Hellas seděl ve stínu tak, že mu nebylo vidět do obličeje. Později jsem pochopil, že to byl jeho zvyk. Dokázal člověka rozčítit už jen svým chováním, aniž by řekl jediné slovo.

„Koskenniemiho cupují už řadu let a nikdy se s ním nezacházelo dobře. Je třeba ale přiznat, že se v něm skrývá „něco“, co vám chybí. Žádný uznalejší básník na něj nezapomene a každý z vás mu někde uvnitř závidí jeho popularitu, ačkoli by to za nic na světě nepřiznal. I magistr Hellas by jistě upustil od celé moderny, kdyby věděl, že díky tomu získá stejné jméno...“

„Hloupost,“ řekl Hellas. „Nikdo tady přece Koskenniemimu nechce ukrást jeho vavřínový věnec. Jedni hovoří o strachu, jiní o hranicích strachu. Chci jen připomenout, že jeho místo je, a v tuto chvíli musí být, v minulosti. My už patříme do jiné doby než on. Co máme společného s klasickým básnictvím, řeckou mytologií, Panem a skřivany? To přece patří do úplně jiného světa než my. A skutečně upřímně přiznávám, že Koskenniemimu v hloubi duše závidím. Ne popularitu, ale honoráře. Možná to zní trochu tragicky, ale v současnosti je básník jen jakýsi podomní prodejce v pruhovaných kalhotách, který v lepším případě vlastní i smoking, sbírku lístků ze zastavárny a účet v Brondinu...“

„Pane Bože, ochraňuj nás před básnictvím,“ řekl Korte a zoufale si prohrábl vlasy. „Najednou jste se všichni nakazili. Může ještě dnes někdo vůbec mluvit o básnictví. To plyne

z toho, že nám došlo pití. Jedna malá štamprlička...“

„Malá štamprlička... ach, přestaňme s řečmi o současnosti, neboť popíjení je stejně zastaralé jako básnictví, pokud tedy vůbec může být zastaralé. Ve skutečnosti se ale zdá, že je básnictví v módě. Člověk marně čeká na román nebo jinou prózu, když do toho tedy nezapočítáme obrazy ze života lidu a otročení v lese. Alespoň já jsem unavený z potu, pachu odpadků a pokračovatelů romantismu. Ale co jiného se tady dá očekávat. Finsko je tak deset až třináct let pozadu. Občanská válka...“

„Ticho,“ zakřičela Caritas a přitlačila rukou na Hellasova ústa. „Žádnou politiku. Na to je uvalena klatba. A Korte patří k domobraně, nebo by kvůli svému listu měl. O této otázce se smí mluvit jen šeptem či o samotě. Nebo chceš, aby po tobě házeli cihlami...“